

Kuidas õpetajat tagasi võita

Nagu kogu meie ühiskonnas, on ka hariduses kriis. See ei ole tekkinud mõne viimase aastaga. Julgesti võib öelda, et viimased 15 aastat on meie haridus alla käinud. Meenutame, et see on olnud kohustusliku keskhariduse juurutamise aeg. Üleüldine kohustuslik keskharidus kui üks paljudest totaalse võrdsustamise katsetest tähendas tegelikult üleminekut hariduse omandamiselt hariduse andmisele. Inimkonna ajaloost on teada, et midagi nässu keerata on tunduvalt lihtsam kui pärast uuesti korda luua. Sellepärast oleks naivne loota olukorra kiiret paranemist. On hoopis alust karta, et normaliseerumise alguses läheb mõni aeg olukord veel halvemaks (või püsib samal tasemel). See on osaliselt seletatav sellega, et erinevalt seisakuajast oleme täie selgusega teadvustamas süsteemi seisundit.

Kogu nõukogude võimu perioodil on õpetajatele kuulutatud kõige suuremat austust. Seda kahjuks põhiliselt ainult sõnades. Täna võime tõdeda, et õpetaja ei tunne ennast koolis (ega ka väljaspool kooli) kuigi kindlalt. Tooksin siin oma nägemuse mõningate põhjuste kohta. Kõigepealt viimase 15—20 aasta pidevad tulutud eksperimenteerimised, uute programmide katsetamised. Paljude kampaaniate (kohustuslik keskharidus, 6-aastased koolis, ÕTK, pidev programmide täiustamine, tasuta õpikud) läbikukkumine. Siia võib lisada avalikustamiseaja alguses vallandunud koolielu käsitlevad kirjutised ajakirjanduses, kus õpetajat ei näidatud kuigi heas valguses. Vaevalt see just nii mõeldud oli, aga õpetajas hakati nägema meie kooli puuduste üht peamist põhjustajat. Võib öelda, et siin on ka üks põhjusi, miks viimastel aastatel on suurenenud lõhe kodu ja kooli vahel.

Eeltoodust on tingitud ka õpetajate küllaltki visa lülitumine kooliuuendusse. Neil lihtsalt puudub usk, et muudatused annavad tulemusi.

Veel mõned asjad, mis ei ole leidnud avalikkuses küllaldast kajastamist. Samas pole neis ka midagi tundmatut.

Kõigepealt vaatleksin hindamisega seotut. Hiljutisel haridustöötajate konverentsil räägiti sellest ainult ühes sõnavõtus. Kõigile on teada, et kasutusel olev viiepalliskaala ei võimalda kuigivõrd adekvaatselt väljendada õpilaste teadmisi. Pealegi on praktikas välja kujunenud, et see skaala pole kuigi ühtlane (hinne 1 peaaegu ei kasutata, hinne 3 on aga väga laia ulatusega). Pealegi on hinnetel 1 ja 2 tegelikult üks ja sama tähendus. Olukorrast väljumiseks võiks kaaluda kaht võimalust. Kõigepealt tegelikult viiepalliskaala kasutuselevõtt. See tähendab, et kõikidel hinnetel oleks võimalikult ühesugune ulatus. Kõige raskem probleem on ilmselt hinde 1 kasutuselevõtt ja hindele 2 hoopis teise tähenduse andmine. 2 oleks siis hinne, mis näitab, et materjalist on olemas mingi ülevaade. Hindega 2 viidaks õpilasi klassist klassi ilma tingimusteta. Kirjeldatud süsteemi puuduseks on ka võimalik psüühiline vastuselis. 2 on ju saanud edasijõudmatuse sünonüümiks. Selle süsteemi eelis on aga suhteline sisuline ja tüüpiline väline sarnasus praegu kasutusel olevaga.

Teine, minu arvates parem võimalus on võtta kasutusele pikema skaala. Näiteks kümme palli. Kümnepalliskaalat prooviti mõõdunud suvel Eesti kõrgkoolide vastuvõttueksamitel. Kuuldavasti õnnestunult. Koolis võiks kümnepalliskaala suhe praegusesse olla järgni-

ne: 10=5+, 9=5, 8=4+, 7=4, 6=4-, 5=3+, 4=3, 3=3- ning 2 ja 1 oleksid praeguses mõistes puudulikud hinded. Toodud vasted viiepalliskaalas ei ole tegelikult päris korrektsed, sest kümnepalliskaala üheks eesmärgiks peaks olema võimalikult suur lineaarsus, s.t. hinnete ulatus olgu võrdne. Teema lõpetuseks võiks veel öelda, et paljudes arenenud maades on ammu üle mindud hinnangulisele hindamisele. Meil oleks see ehk liiga revolutsiooniline.

Teine oleks nn. edutute õpilaste probleem. Pole ju kellelegi uudis, et praegused õppeprogrammid käivad paljudele õpilastele üle jou. Kuid ükski õpilane ei taha õppida. Eesti NSV haridusplatvormis üleliidulisele õpetajate kongressile oli ette nähtud küllaltki paindliku koolikorralduse sisseseadmine, mis looks kõigile võimekohase arengu võimalused. Paraku peame arvestama, et hariduse väärtustamine on pikaajaline protsess, mis raskendub alles normaliseerunud ühiskondlik-majanduslike suhete (IME) tingimustes. Teatavasti nähti 1984. a. haridusreformiga ette ka tööseadistiku muutmine. Tänapäeval kehtib aga kord, kus täisväärtuslikult võib tööle asuda alles 18-aastaseks saanu. Eritingimustel võib tööle minna ka 16-aastasena, kuid asutused ettevõtted ei ole just vaimustatud nende noorte töölevõtmisest. Alla 16 aastastel on peaaegu võimatu tööle asuda. Arvan, et oleks ammu aeg lõpetada jaanalinnutaktika ja tõdeda kasvõi seda, kui üllaskeid treeningharjutusi teevad paljudel spordialadel juba 10—12 aastased lapsed. Aga märksa kõrgemas vanuses tööle asumine on seadusega rangelt keelatud.

Arvan, et esialgu on seda probleemi võimalik lahendada ka vabariigi ja isegi linna-rajooni tasandil. Leian, et on piisavalt ettevõtteid, kus vähe- 16-aastane noor võiks lähedasti töötada oma tervist rikkumata. Ära tuleks jätta näiteks kohustuslik edasiõppimine õhtukoolis. Sellistele noortele minimaalse tööalase ettevalmistuse andmiseks võiks luua õpirühmad ÕTK-de juurde. Tartus on sellealaseid plaane juba peetud. Et asi tegelikkuseks saaks, oleks vaja asutuste-ettevõtete huvi. Arvan, et selline ettevalmistussüsteem peaks olema väga paindlik, igati kohalikke iseärasusi ja huvisid arvestav.

Lõpetuseks mõned soovid Eesti NSV Hariduskomiteele:

1) Kõigis koolides oodatakse pikisilmi, millal jõuab kooli jälle kord korralik kriit. Usun, et Eestis oleks võimalik seda toota. Veel vähem kui kümme aastat tagasi oli korralik kriit koolides olemas, seda mäletavad isegi nooremad õpetajad. Kui hariduskomitee suudaks kriidiprobleemi lahendada, paraneks tema maine õpetajate silmis tunduvalt.

2) Rakendustrükised, nagu klassipäevikud, tunnistused jne. peaksid koolidesse jõudma aegsasti, et poleks igal aastal vaja muretseda, kas nad ikka jõuavad õigeaks ajaks või ei. See asi peaks küll lahendatav olema, nõuab see ju ainult head tahtmist.

Selles kirjutises käsitletud asjad võivad tunduda ebaolulised, kuid just nende elluviimisest võiks alustada. Nõuaksid kiiret kasu ega nõuaks peaaegu üldse lisakulutusi.

JAAN REINSON.

15 keskkooli
direktor